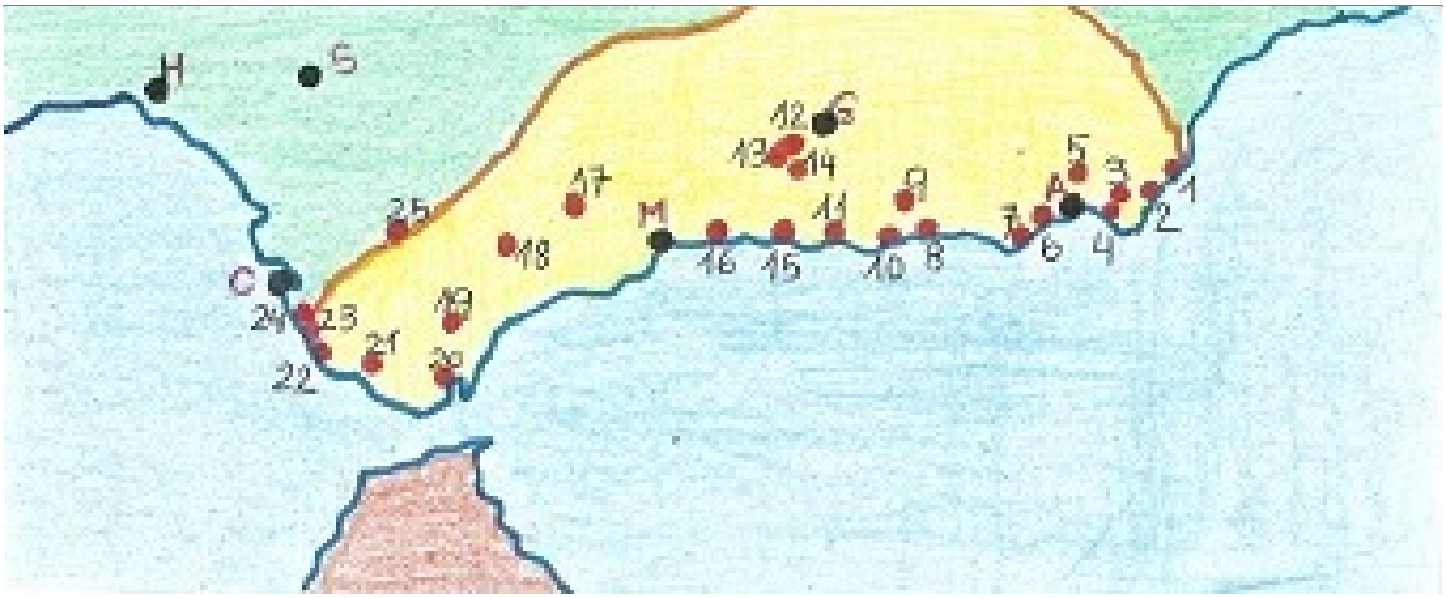

La conquesta de Granada per la corona catalano-aragonesa (1482-1492). 2a part: el rei considera seva la conquesta

Autor: Montse Montesinos
Data de publicació: 26-01-2020

Segona part de l'estudi que la Montse Montesinos ha dedicat a la conquesta de Granada, duta a terme per En Ferran II i els seus súbdits catalans i aragonesos. El rei considera seva la conquesta.

Recordatori
A la primera part d'aquest estudi, presentat el passat mes d'octubre d'enguany (1), parlàvem d'unes cartes de Ferran II el Catòlic dirigides als Consellers de la ciutat de Barcelona, en les quals quedava palesa la participació dels catalans en la guerra per la conquesta del regne de Granada. La sola lectura de la carta datada el 2 de Gener de 1492 notificant la rendició de la ciutat ja dóna la mida de com s'havien involucrat els súbdits i naturals de la Corona catalano-aragonesa —i en especial la ciutat de Barcelona— en l'ajuda prestada al monarca. En concret, en abastiments per a l'exèrcit, com bombardes, pólvora, i també en el suport econòmic, com és ara els diners de la Santa Butlla papal, 15.000 florins d'or... i, sobretot, en "los muchos y grandes trabajos, gastos y fatigas de nuestros reinos, muertes, derramamiento de sangre de nuestros súbditos i naturales.." (2) Aquestes paraules ens demostren que la guerra havia estat molt cruenta i plena de dificultats per als catalans que hi van participar.

També el rei anunciava "honor i acrecentamiento de nuestros reynos y senyorios..." (2). És a dir, terres on establir-se —com a premi per l'esforç i lleialtat de la seva gent— i honor per als vencedors: tant per als nobles com per als soldats de fortuna — els vius i els qui hi van morir—. Així quedava demostrada la col·laboració dels súbdits i naturals del rei en aquesta guerra. Això és una cosa que s'ha obviat, i fins i tot negat, donant sempre la victòria i els guanys a Castella, tal com hem pogut llegir en tants i tants tractats d'història fins a dia d'avui. Constatem, doncs, que l'historiador i heraldista Jaume Ramon Vila, de qui ja hem parlat, tenia raó quan ens innovava que "els catalans podien establir-se al regne de Granada a principis del segle XVII, amb ple dret, i obtenir dignitats...i càrrecs, honors i oficis seculars...com si fossin naturals d'aquesta ciutat i regne de Granada, per concessió dels reis Catolichs..." (1)

Mossèn Vila va corroborar el que li deien amics seus de Granada comprovant-ho en les cartes del rei als consellers, tal com hem vist en la 1a part. També hem vist les anotacions als dietaris de la Generalitat i del Consell de Cent, que ens informaven de quina manera la ciutat va esclatar en festes durant 10 dies seguits per celebrar la victòria. Dèiem també que és probable que en altres cartes del rei i en anotacions als dietaris, que es troben a faltar perquè s'han perdut o han esta censurades, hi hagués més mostres de l'ajut de la ciutat.

Una conquesta exclusiva de Castella?

Aquestes mostres tan evidents, fa més de 500 anys que són allà, als arxius, i han estat a l'abast de tothom durant segles. Tothom les ha pogut consultar. Doncs, ¿com és possible que es negui la participació catalana en la conquesta? Llegint-les, es desmunta l'argument de Castella com a única protagonista.

En un conegut i exitós programa radiofònic s'afirmava que "...Ferran no va mirar pels seus regnes, ... tot va ser per a Castella" i s'hi justificaven les manifestacions festives de Barcelona amb el fet que els barcelonins "consideraven la celebració de la victòria dels castellans com un pacte de solidaritat amb els seus reis i d'alegria per haver vençut els infidels" (3), amb la qual cosa es venia a dir que el poble estava content perquè els seus reis també ho estaven. Simplement, sense més raó. Però la ciutadania estava molt joiosa perquè hi havia participat i havia guanyat i sabia que això volia dir noves terres, ciutats i viles on establir-se, vida nova per al poble ras i territoris i títols per als nobles. Aquelles terres es van repartir com a botí per a l'alegria de tots. És a dir, es donaven terres als nobles que anaven a la guerra acompanyats dels seus serfs i d'homes lliures. Aquests, si volien, podien quedar-s'hi a repoblar-la.

Així, doncs, es fa evident que la gent del Principat havia anat a Granada, i que tants patiments i morts havien tingut un premi. Tothom anava a la guerra per treure'n uns guanys. Les guerres eren un negoci, per molt que s'hi anés en nom de Déu.

Parlem de Castella: el rei, en les seves cartes, no l'anomena mai. No en parla mai. Ni una paraula. Castella no surt en les missives dirigides als consellers. Si ho analitzem, això semblaria en veritat tot un afer intern de la Corona catalano-aragonesa. És estrany que la reina Isabel, que també escriu unes 12 cartes, tampoc en parli mai; els seus afanys van dirigits a la reforma de monestirs i a la implantació de la Inquisició, entre d'altres temes, però no a conduir la conquesta d'un territori junt amb el seu marit. Però a ella se li atribueix oficialment la titularitat de l'empresa contra el regne sarraí. ¿Com és que Isabel no en diu mai ni una paraula, en plenes anyades del conflicte?

Per altra banda, conquerir un regne de tal envergadura va ser una empresa difícil i costosa. Llegint cròniques castellanes, veiem que parlen de milers de soldats britànics, portuguesos, suïssos, etc...que van venir en ajuda. Si això va ser així, ¿com no hi havien d'anar els súbdits naturals del rei, que els tenia al costat i eren els seus? Hem de tenir en compte que el rei sentia molt seva la conquesta: n'era el comandant suprem, va estar present en gairebé totes les batalles i setges i dirigia tots els moviments i afers. I tenia confiança en els seus propis militars, que ja l'havien acompanyat en altres conteses.

El rei considera la conquesta exclusivament seva

En Vila, en mostrar l'escut personal de Ferran II al Tractat d'Armoria (4), parla de les seves armes personals adjudicant-li "...les de Granada per la conquesta que del dit regne feu". És a dir, que Ferran les considerava com a pròpies i exclusives. Així que, un cop acabada la guerra, va posar la magrana heràldica al vèrtex central inferior del seu escut personal i d'aquest en va fer aportació a l'escut conjunt amb Castella. Més tard, després de la mort de la reina, Ferran tornarà a lluir en exclusiva la magrana al seu escut, incorporada als seus regnes altre cop. És a dir: segons en Vila, no és per la Reina Isabel que la magrana s'incorpora a l'escut de les Espanyes sinó que la hi aporta el rei. L'heraldista sempre té especial interès a afirmar i a ressaltar que "per successió dels reis catalans el posseeixen els reis d'Espanya". I això ho fa en cada escut que representa un regne que s'incorpori a l'escut conjunt. En aquest cas, subratlla que és gracies a la incorporació de la magrana a l'escut dels Reis Catòlics que entra en possessió dels reis d'Espanya.

Escut de Ferran II el Catòlic al 'Tactat d'armoria'
d'En Jaume-Ramon Vila

L'any 1518, amb Ferran mort, Castella, aprofitant la inquietud i incertesa del moment polític, va tornar a incorporar, mutis mutandis, el regne de Granada als seus territoris ja per sempre més. Des d'aleshores consta com una conquesta castellana, com si els regnes confederats catalans no hi haguessin intervingut mai per a res. Per això no ens ha d'estranyar l'escrit de l'historiador Vila, qui manifesta la seva perplexitat en constatar que Granada està farcida de catalans i que les cartes del rei Catòlic diuen el que diuen. (2) Però els castellans sempre atribueixen l'empresa a la gestió de la seva poderosa reina Isabel, si bé admeten que l'acció bèl·lica la va dur a terme Ferran, però a benefici de

Castella. Els estudiosos, tant de dins de la península com de fora, copiaven el que deien els documents dels arxius castellans, convenientment retocats, i la gent docta del Principat deuria perdre aviat la memòria. El cert és que, generalment, miraven cap a una altra banda: o bé no en parlaven en absolut i passaven per alt aquest capítol, (5) o bé al·leguen que això era un afer de Castella i que a ells no els incumbia (per exemple, en Víctor Balaguer).(6) Actualment, però, els novells historiadors han canviat i admeten determinades col·laboracions que abans no s'admetien. Sempre, però, en benefici de Castella.

Mostres de participació catalana en documents
En els últims temps, en els manuals d'història i també en articles llegits a internet veiem aparèixer textos on s'hi van trobant retalls de notícies que desvelen veritats amagades: algunes d'elles ja es troben anotades a l'article meu anterior del 05-03-2018 (7) però n'hi ha d'altres:

— A l'article "La Guerra de Granada" dins la col·lecció "Las Grandes batallas" de la Wikipèdia, se'ns diu: "...Fue una empresa de la reina Isabel de Castilla y su esposo, Fernando II de Aragón. [...] Misión común que emprendió en 1er lugar Castilla apoyada por su nobleza y clero. La Corona de Aragón participó en menor importància: colaboración naval, aportación de expertos artilleros y empréstito financiero [...] La guerra de Granada fue claramente una empresa castellana". (8) Aquesta entrada va en la línia de reconèixer la participació catalana, però sols en aportacions puntuals, i de donar, sobretot, la glòria a Castella.

—"...Presencia naval de buques castellanos, vascos y aragoneses, (no diran mai que els vaixells eren catalans! Els aragonesos no tenen port!) función de bloqueo, vigilancia y corso. Imposibilidad de ayuda por parte de huestes africanas". (8)

—També a Internet, (9) se'ns diu que "...Granada es va conquerir amb bombardes arago-catalanes".

—"La artillería Fernandina o aragonesa destacaba por las excelentes piezas de superior calidad en materiales, organización y experiència adquirida en las campañas expansionistas del reino de Aragón, contando ya en 1410 con ribadoquines y cervatanas. En la guerra de Granada, entre 1483 y 1489 se contabilizaron 15 asedios con artillería. La artillería supuso un gran cambio en la forma de hacer la guerra. (10)

Artilleria en campanya. Chor baix de la catedral de Toledo, que representa escenes de la guerra de Granada
(Cliqueu-hi damunt per ampliar la imatge)

—"Al setge de Málaga, hi van participar els exèrcits de tota Espanya. Nombrosos cavallers nobles d'Aragó, Catalunya i València amb els seus exèrcits. Per exemple, els valencians comte de Cocentaina; el marquès de Dènia i el duc de Gandia. Catalunya envia galeres i caravel·les armades. També Biscaia. La flota cristiana la comanda Galceran de Requesens amb una esquadra, entre la qual hi havia 6 galeres de propietat personal. S'hi reconeix la perícia marítima. (11)

—"És important la participació de la corona d'Aragó a Granada. El front occidental va ser de súbdits de la Corona d'Aragó. Alacant hi posa homes, com també [ho fan] altres poblacions del Regne d'Aragó. La campanya és costosíssima en diners i recursos". (12)

—"Les tropes catalanes sovint havien ajudat els castellans a partir dels Trastámara". (12). I podríem afegir que des de molt temps abans també. Recordem Pere I al 1212 a la batalla de las Navas de Tolosa i a Jaume I en la conquesta de Múrcia, per posar dos exemples.

—El Papa Innocenci VIII, un cop conquerida Granada, va anar a l'església de la Marededéu de Montserrato, (l'església dels catalans a Roma), per oficiar una missa per celebrar la Victòria, (13). Aquesta església era la considerada afí al Principat de Catalunya i, per tant, el fet avala la conquesta catalana. Seria molt més tard que li canviarien el nom pel de Santiago de los Españoles, (i així l'anomenen en l'article d'Internet, escrit en temps actual. El mateix article que ens diu que en aquella època: "Castilla era poderosa pero estaba muy poco poblada", dada a tenir en compte perquè en contradiu una altra que afirma el contrari). (14) En aquest mateix article se'ns advera que Juli II, el papa successor de Roderic de Borja, va atorgar a Ferran II el títol de rei de Jerusalem, el qual ell lluirà a partir d'aquell moment al seu escut personal. Cal recalcar que és a ell, a Ferran, i no als Reis Catòlics, a qui va adreçada la distinció, en reconeixement al seu lideratge en favor de la Cristiandat. Això també és una prova a favor que la Conquesta va ser feta pel rei de la Confederació catalano-aragonesa.

—En Victor Balaguer ens advera, parlant del matrimoni del rei amb Germana de Foix i en un comentari posterior, que "... el rei, quan va ser expulsat de la regència de Castella i tornà als seus dominis catalans, va prendre per a sí, en exclusiva, les seves nombroses conquestes". (15) És a dir, es tracta del reconeixement com a propis del rei tots els territoris conquerits. Així, podríem posar-hi també les Canàries? Gibraltar?, Granada? Navarra i les places del Nord d'Àfrica?

—També en V. Balaguer ens informa del testimoni d'un historiador aragonès, en Manuel Lasala, que també reclama el que justament denunciem: "Y quien nos puede negar nuestra gran participación en el engrandecimiento de la nación española desde que a ella pertenecemos por nuestra unión con Castilla? Grande empeño hay en regatear la que corresponde a Fernando II por las grandes reformas que tanto impulso dieron al desarrollo civilizador que tuvo lugar bajo su reinado, y hasta por la última reconquista del suelo español que dirigió y llevó a cabo por su propia persona, tomando de su mano las llaves de Granada que le presentara su último monarca". (16)

—En Pep Mayolas: "...Granada no forma part de les ciutats cridades a Corts castellanes el 1498 per jurar la nova hereva del regne, i això demostraria que és un regne independent o que està dins de la Corona catalana federal. Que tingui senyal heràldic propi al vèrtex de l'escut dels Reis Catòlics també és un indici conforme gaudia d'un 'status' diferenciat, per bé que la Història castellana ens ho faci llegir com una celebració de la conquesta de l'ultim reialme musulmà". (17)

—Del mateix autor: "....el 1489 es manté el setge de Baça durant l'hivern perquè hi havia pesta a València i seria més perillós per a l'exèrcit tornar cap a casa que no pas romandre al front. Això vol dir que "a casa" era a València, majoritàriament, i d'aquí inferim que es tractaria d'una conquesta majoritàriament catalana". (17)

Segur que en trobaríem moltes més, de textos, en un examen exhaustiu. Això pot ser motiu d'un altre recull posterior. De moment, valguin com a mostra.

Noms catalans a la costa andalusa

Tenim proves que molts catalans, valencians, etc… es van establir a Granada i per molt de temps, perquè hi queda constància en els topònims. Veiem noms d'origen català a llocs de la costa d'Andalusia: a les províncies d'Almeria, Granada, Màlaga i Càdiz. Resseguint el mapa d'est a oest, en tota la costa hi veiem uns punts vermells (els punts negres marquen el lloc de les capitals de provincia actuals, com a orientació). (18)

Mapa del regne de Granada amb topònims catalans

Almeria: 1 la Isleta, 2 los Escullos, 3 Barranquete, 4 Costacabana, 5 Pechina, 6, Garrofa. 7 Roquetas de mar.
Granada: 8 la Ràbita, 9 Albuñol, 10 Castell de Ferro, 11 la Caleta, 12 Armilla, 13 Gabia grande, 14 Gabia chica.
Màlaga: 15 Playa de Burriana, 16 la Caleta de Vélez, 17 Serrato, 18 Yunquera, 19 Castellar de la Frontera.
Càdiz: 20 Palmones, 21 Facinas, 22 Conil de la Frontera, 23 Playa de Fontanilla, 24 Puerto de Conil, 25 Paterna de Rivera.

Tots aquests noms, alguns castellanitzats, (com per exemple Los Escullos, Serrato, Conil, etc…) ens parlen d'assentaments de gent de parla catalana al litoral del regne de Granada. En J.R.Vila ho corrobora en la seva correspondència amb amics a principis del segle XVII (no es pot precisar l'any) dins de la digressió històrica corresponent al Regne de Granada, (pag. 261 del volum IV del Tractat d'Armoria).

Les Capitulacions de Granada

A Granada hi va haver el cerimonial de les Capitulacions, un cop rendida la ciutat. S'hi va signar un document (19) que dóna fe dels compromisos que es contreien envers els musulmans vençuts i de tota la noblesa, que es compromet a complir-los sota jurament. Així s'havia establert en unes negociacions que havien estat molt llargues i difícils, tractades, segons ens diuen, per un representant del rei cristià i dos representants del cabdill musulmà. L'historiador Ruiz-Doménech ens fa saber (20) que gran quantitat de nobles castellans va córrer a signar-les un cop jurats els pactes, encara que molts no hi haguessin pres part: ni a les negociacions ni a la guerra. Tothom volia ser-hi perquè intuïen la importància del moment i els beneficis que això els podria reportar. Ruiz-Doménech lamenta l'absència del capità

castellà Gonzalo Fernández de Córdoba, que al seu parer era el 1r que hi havia de constar perque creu que havia format part de les àrdues negociacions i perquè gràcies a ell aquestes van arribar a bon port. Tornarem a tractar aquest punt en la propera 3a part d'aquest estudi.

El document de les negociacions presenta una llista molt jerarquitzada (21)
De primer, hi figuren els membres de la família reial. Després, els nobles de més rang i alts càrrecs de la Cort de Castella: cardenals, arquebisbes, bisbes, almiralls, comanadors d'ordes militars, parents del rei, notaris, jutges, alta noblesa etc… Hi trobem 49 noms de personatges en total. Tots membres de la noblesa andalusa i castellana. De components de la noblesa catalano-aragonesa no n'hi trobem ni un.

És possible que aquest document fos redactat i signat posteriorment. No immediatament després de la presa de la capital. Se'ns dóna la data de 25 de Desembre de 1491, però creiem que era impossible reunir aleshores tots els signants. I per la tesi que sostenim, amb més raó: hi falten les signatures dels participants de la corona catalano-aragonesa.

Un document contemporani als fets
A la catedral gòtica-plateresca de Toledo que s'acabava de construir aleshores, Rodrigo Alemán, mestre ebenista tallador vingut d'Alemanya, va ser contractat del 1486 al 1495 per fer talles de fusta on s'hi representessin escenes de la rendició de les ciutats i places fortes del regne andalusí a mida que s'anaven conquerint, per encastar-les al cadiram del chor baix. Temes profans dins un context religiós, amb l'excusa de ser una creuada contra l'infidel. Els panells s'anaven incorporant als setials, de manera que eren un testimoni contemporani de la conquesta i, per tant, han quedat com un document verídic de l'època. Es pot visualitzar la crònica de la guerra de Granada amb els personatges que la van dur a terme. (21)

De les 54 talles existents, el rei Catòlic hi surt representat en 37, en actitud de comandament o junt amb els seus soldats o a cavall o prenent possessió d'una ciutat, etc… La reina Isabel hi surt 6 vegades: o bé acompanya al rei en un segon terme, o bé amb una de les seves filles. Només en una talla surt ella sola. El Cardenal Mendoza hi surt 9 vegades. En un article trobat a Internet sobre aquest tema, (22) l'autor es queixa, estranyat, del poc protagonisme que se li ha donat a la sobirana, comparant-la amb el del seu marit. ¿Com és possible que la reina de Castella, promotora de la conquesta, rebi aquest tractament tan desconsiderat? Però la realitat és aquesta: tan a les cartes reials com a les talles de fusta, Isabel dóna una imatge secundària, de reina consort, d'acompanyant. No de protagonista.

Aquests documents de l'època ens diuen, no solament que era el rei qui va comandar els fets d'armes, sinó que era ell qui portava el pes i la iniciativa de la conquesta. Mentrestant, possiblement la reina atenia els diversos embarassos a bon resguard. Així, si hem de fer cas dels documents catalans consultats, Isabel actua com a reina consort i s'ocupa d'altres afers. El senyor de la guerra és Ferran, que fa i desfà segons creu oportú, i considera seva la conquesta del regne de Granada, com hem indicat abans, amb l'ajuda dels seus súbdits i naturals: els súbdits naturals de la corona confederada d'Aragó, sense descartar la col·laboració de Castella i de la noblesa andalusa, molt interessada en l'afer.

Necessitat d'unes corts prèvies
Ja hem dit a la 1a part d'aquest article que els seus súbdits i naturals hi van anar de ple dret per haver-ho pactat abans, possiblement i molt probable en unes corts, (23) absolutament necessàries, que creiem que van ser censurades, esborrades de les actes i destruïts els indicis junt amb tots els documents que mostraven els noms dels prohoms i la noblesa que li va donar el suport, provinent dels seus regnes. Per això trobem a faltar cartes i tantes anotacions als dietaris! Castella no podia permetre que aquests regnes li prenguessin part de la gloria.

Les cartes del rei han estat manipulades?
Una altra possibilitat fóra que les cartes comprometedores per a Castella, com aquestes sobre la conquesta de Granada, haguessin estat censurades i arreglades. ¿Seria veritat allò de"...el rei Ferran va actuar de manera que mirava més per Castella que pels seus propis súbdits i naturals", com deia aquell programa radiofònic? (24) Però si fos així, no seria certa la col·laboració de la ciutat de Barcelona, ni la Butlla papal per a la Santa Croada de la Guerra de Granada, (una butlla papal, no s'inventa així com així!), ni la generosa oferta dels 15.000 florins, ni l'enviament d'una caravel·la carregada de 135 quintars de pólvora, ni la tramesa de bombardes. La Taula de Canvi de Barcelona no hauria enviat al rei els diners guardats. I, naturalment, aquest no hauria rebut una sola moneda dels catalans ni hauria escrit la carta on els hi promet terres i honors i els hi ofereix la conquesta d'un regne, reconeixent el valor, el sofriment i les morts de la seva gent.

Però pensem que és cert que el rei Catòlic estava ressentit amb molts catalans. Feia pocs anys que Catalunya havia sortit d'una guerra civil on el seu pare Joan II havia estat expulsat del Principat i els representants del Consell de Cent li havien sostret la corona: una situació, per a Ferran, vergonyosa, denigrant, que hauria d'haver creat terror i inseguretat

en el nen que aleshores era. Ell i la seva mare, la reina destronada, havien quedat assetjats a Girona amb perill constant. Per a un jovenet, aquesta situació deuria d'haver quedat gravada al foc i es pot comprendre que després no li agradés la idea de tenir per a conciutadans els seus antics opressors. Per tant, passats els anys, un cop recuperada la corona, va decidir residir en un altre dels seus regnes. Perquè podia triar: i es va decidir pel de València, més amable en tots conceptes. Sobretot en tracte i en acontentament. També en el clima, més benigne. (25) Per altra banda, el seu pare va buscar-li una esposa castellana perquè l'antic Infant d'Aragó, com li deien a Joan II, va tenir sempre els ulls posats en Castella, cobejant l'ampli territori i la seva manera de fer i pensar autoritària. Alguna cosa deuria heretar el seu fill de tot això. A banda de visitar poques vegades el Principat, els afanys de conquesta són palesos en el currículum de Ferran: Les Canàries, Gibraltar, Granada, Navarra, Nàpols, el nord d'Àfrica... Així que és lícit pensar que voldria afavorir més Castella que Catalunya.

Personalment, però, crec que, si bé en un principi, de jove estès influenciat per la seva dona, pel seu pare i per l'ambient castellà, després de la mort de Joan II, a mida que s'empoderava com a rei "d'Aragó", deuria ser conscient del que això comportava i crec que a partir d'aquella nova situació només va pensar en ell, és a dir en el seu i únic interès personal, que, segons com li convingués, afavoria Castella i segons com, el Principat o els altres regnes confederats.

Per això crec que certament demanaria als seus súbdits i naturals que l'acompanyessin en l'empresa de treure els sarraïns de la península. És a dir, per calculat interès propi: perquè podria comptar amb efectius humans, econòmics (el consell de Cent era poderós en aquest aspecte) i amb part de la noblesa rica i fidel que ja va ajudar el seu pare a guanyar la guerra civil i que naturalment continuava al seu costat (els Cardona, els Montcada, els Requesens...); altrament, aquests prohoms no haurien entès que se'ls negués la possibilitat de guanyar més terres per engrandir el seu patrimoni i d'acumular títols, tal com secularment havia fet la noblesa catalana en totes les conquestes anteriors, incloses les que havien fet conjuntament amb Castella. Ja era una tradició.

Pensant tot això, crec que les cartes del rei presentades en aquest article no poden estar manipulades. Almenys, no aquestes. Si així fóra, estarien falsificades a favor nostre? ¿Per què haurien d'anar en contra del que sempre ha pregonat Castella, i sostingut durant segles: que la conquesta va ser únicament castellana? Vist el que es troba en els documents diversos de totes les cancelleries de les Espanyes, que mostren la Història sempre favorable a Castella, sobta trobar uns papers que indiquen el contrari: unes cartes del rei favorables al Principat! Realment és inaudit! Això no té explicació. Però no per això han d'estar adulterades.

Recordem que tenim el referent d'en J.R.Vila, que a principis del segle XVII ens diu que té coneguts i correligionaris catalans establerts a Granada des de fa molts anys, amb tots els drets de ciutadans, "...podent exercir dignitats i qualsevulla altres beneficis eclesiàstics i càrrecs i honors i oficis seculars en aquesta ciutat i regne de Granada, com si fossin naturals d'ell per concessió dels reis Catòlics, [....] I també ens informa que té documents sobre el particular, que guarda ell: "...i per coses autèntiques que jo tinc i per haver-me informat de tot el sobredit..." (2) Ens diu que ha llegit les cartes del rei i empra aleshores, en descriure-les, les mateixes paraules que hi llegim ara. Eren, doncs, les mateixes cartes, a principis del S. XVII. Si els censors catalans, manipulaven documents per ordre reial, van deixar tranquil el rei Catòlic, al menys en aquests escrits referents a les seves conquestes. Ja hem dit, per altra banda, que hi ha cartes desaparegudes, perquè la censura es feia de moltes maneres.

Tenim també els topònims catalans a les costes d'Andalusia que hem mostrat més amunt, que estan situats, precisament, a la part sud de l'antic regne de Granada. Els noms geogràfics no s'elaboren en un dia, sinó que es van conformant amb els anys i els va donant la gent que pobla un territori. I molts, com hem dit més amunt, han estat castellanitzats, prova que són molt antics perquè una altra onada de població ha anat a esmenar la plana dels antics noms catalans.

El sentit comú també ens pot ajudar, a banda d'aquestes últimes proves i del testimoni d'en Vila. Si tanta gent de països europeus va anar en ajuda dels Reis Catòlics, els catalans, valencians, mallorquins i aragonesos, etc... que eren els propis súbdits naturals del rei i habitaven els regnes del costat de Castella, ¿es van quedar de braços plegats mirant-s'ho de lluny? ¿Van trobar natural que quasi tota Europa anés corrents a donar ajuda i participar en la conquesta mentre ells restaven en espera contemplativa? No pas. Si en aquesta història hi ha alguna cosa que no quadra, és la de la pròpia Història de Castella, que, com diu en Ferran Soldevila, usa "...una obstinació egoista que vol dur-la a terme ella sola (la conquesta) i en benefici d'ella" (de Castella). (26)

Montse Montesinos

Notes bibliografiques:
(1) Article anterior, 1a part de l'actual:

https://www.inh.cat/articles/La-conquesta-de-Granada-per-la-corona-catalano-aragonesa-1482-1492-.-1a-part-les-cartes-del-rei-

(2) Carta del rei Ferran el Catòlic als consellers el 2-Gener-1492. Idem: Article anterior.

(3) En Guardia!. Programa radiofònic de Catalunya Radio sobre Història de Catalunya:
https://www.ccma.cat/catradio/alacarta/en-guardia-1714-2014/214-la-fi-del-regne-de-granada/audio/258830/

(4)Tractat d'Armoria de Jaume Ramon Vila. 4rt volum, pag 94.
Escut de Fernando Segon i Digressió històrica.

(5) No he sabut trobar comentaris a la conquesta de Granada referits a participació catalana en manuals de: Jaume Vicens i Vives, Ramon d'Abadal, Joan Reglà, Santiago Sobrequés, Josep Fontana, Josep Ma. Salrach, Montse Armengol, Ma. Teresa ferrer i Mallol, Carme Batlle...

(6) Victor Balaguer: "Como no escribo la Hª de España sino la de Cataluña, me limitaré [...] a narrar con preferencia todo lo que a este reino concierne". Historia de la Corona catalano-aragonesa. Volum 2n, pags 648

(7) https://www.inh.cat/articles/La-conquesta-de-Granada-segons-el-Tractat-d-Armoria-d-en-Jaume-Ramon-Vila-

(8) Wikipedia: article "Las grandes batallas: La Guerra de Granada"
https://es.wikipedia.org/wiki/Guerra_de_Granada
http://www.grandesbatallas.es/batalla%20de%20granada.html

(9) "Apuntes históricos sobre la artilleria española en los siglos XIV y XV", José Arántegui i Sanz. Madrid 1887-1891.
https://bibliotecadigital.jcyl.es/es/consulta/registro.cmd?id=16987

(10) Wikipedia. "Las Grandes batallas: La guerra de Granada"

(11) Article d'Internet: "Anales de la Guerra de Granada, de Alonso de Palencia". Por Rafael Molina Sánchez, historiador. Universidad de Granada 1998.

(12) Programa radiofònic En Guardia: "La fi del Regne de Granada" (3)

(13) https://historia.nationalgeographic.com.es/a/conquista-granada-por-reyes-catolicos_6778

(14) https://gaceta.es/noticias/conquista-granada-02012017-1015 Article de 2017

(15) V. Balaguer. Historia de Cataluña. Volum VIII, Cap. XXXII

(16) V. Balaguer, al volum VIII de Historia de Cataluña", capítol XXXII, pags. 274-75-76 (pag. 666 en edició de gran format, vol 1), introdueix un comentari de Manuel Lasala: "Apuntes y recuerdos històricos", article publicat al 1r volum de la Revista de Cataluña, pag 269.

(17) Pep Mayolas, mail personal del 5 de febrer de 2018´

(18) Extret del "Mapa de carreteras y turístico Michelin, de España y Portugal 2016". Pàg. 64, 65, 66, 67, 68, i 69.

(19) https://es.wikipedia.org/wiki/Capitulaciones_de_Granada

(20) Ruiz-Doménech, José Enrique. "El Gran Capitán" RBA libros 2014.

(21) http://www.academiagallegabellasartes.org/gestor/archivos/113-166AngelaFranco(1).pdf

(22) Tres Culturas: la silleria baja del Coro de la Catedral de Toledo. (Publicat per Luís Planas Duro) Wikipèdia. Article.

(23) Ferran Soldevila, "Síntesi Històrica de Catalunya" Edicions de l'Abadia de Montserrat. Pags. 187-188

(24) Programa radiofònic En Guardia! (3)

(25) Pep Mayolas: "València, capital de les Espanyes i seu dels Reis Catòlics". Llibres de l'Índex. Barcelona 2016. Tesi de València com a capital de les Espanyes en l'època dels Reis Catòlics.

(26) Ferran Soldevila, obra citada.